

## Notulen duurzaamheidskring Werkendam

31 maart 2022

Bij De Jong Groenbeheer

### Aanwezig

Hakkers	Sander de Kraker
Gemeente Altena	Peter van der Leeden, Wethouder van Vugt
Verheij Infra BV	Ferdi Heijkoop
A. Dekker & Zn	Arnold den Dekker
BV Koek	Jan Blom
Stichting Stimular	Marc Herberigs en Froukje Stoffelsma
De Jong Groenbeheer	Ad van der Aa, Hans de Jong en Jan-Willem de Jong
P. de Visser Werkendam	Jan Blokland
Bouwbedrijf De Haan	Kees den Haan
Van den Bergh & co	Rik Cornet + Tom Stupers
Verheij Integrale groenzorg	Nico Wolsheimer
De Vries Werkendam/De vries Titan	Maarten Oldenburg
De Klerk	Lennard van Anrooij
J.C. Straaltechniek	Jan-Pieter van der Stelt
Groenbalans	Peter Bleker
ZLTO	Simone Langhorst en Luuk van Wezel

### Afwezig met kennisgeving

*Poly Products* Jan Schrama

### Afwezig zonder kennisgeving

*Züblin* Hans van der A

### Agendapunten

14.00 Opening, notulen vorige bijeenkomst

14.05 Rondje duurzaamheid

15.00 Inhoudelijk thema CO<sub>2</sub>-compensatie

- Presentatie over Gold standard CO<sub>2</sub>-compensatie (door Peter Bleeker van Groenbalans).
- Presentatie over Carbon Farming (door Simone Langhorst van ZLTO)

16.30 WVTTK/rondvraag

- Rondje bij De Jong Groenbeheer gevolgd door een drankje

17u Afsluiting

### Opening, notulen en mededelingen

Marc opent de vergadering en bedankt de gastheren hartelijk voor de ontvangst.

De notulen van vorige bijeenkomst worden kort besproken en goedgekeurd.

### Rondje duurzaamheid

#### 1. Ferdi Heijkoop, Verheij Infra

- We hebben als doel om vanaf dit jaar volledig CO<sub>2</sub>-neutraal te zijn. Een deel besparen we door inzet elektrisch materieel en HVO. Wat niet kan worden gereduceerd wordt gecompenseerd. Het lijkt er op dat er vrijwel geen compensatie nodig is.
- We zijn van HVO 20 naar HVO 30 overgestapt. Bij 2 projecten hadden we verstopte filters, onderzocht. Bleek niet door HVO te komen maar door vervuilde brandstoftank. (Dus HVO 30 is OK). Op termijn willen we naar HVO 100, maar dan moeten ook enkele onderaannemers mee kunnen doen.
- Nieuwe elektrische Schaefer aangeschaft (kleine shovel, die bakstenen 2000 kilo kan tillen).
- Waar we tegenaan lopen bij projecten: bouwaansluiting voor elektra op projectlocatie laat lang op zich wachten – duurt ½ jaar terwijl we vaak binnen 2 maanden moeten starten. Dan heb je een (diesel-) aggregaat nodig. We zijn op zoek naar oplossingen, bijvoorbeeld samenwerking

met bijv een boer ter plaatse. Daarover gesprekken met gemeente, afd civiel om te kijken hoe dat in toekomst getackeld kan worden

Naar aanleiding daarvan vraag Wethouder van Vugt waar de lange termijn oplossing zit? FH: snellere vergunningen. Wethouder vraagt om praktijkvoorbeelden dir Ferdi zal aanleveren.

## 2. Lennard van Anrooij, De Klerk Waterbouw

- Werkschip voorzien van nieuwe motoren en generatoren – Stage V diesel
- Klein werkschip voorzien van elektrische motor. Oude motor blijft wel om van project naar project te kunnen varen. Maar bijv in binnenstad Adam kun je dan wel emissievrij varen.
- Komend jaar nog 3 schepen op de planning Stage V en euro6. Blijft diesel want er is meestal geen walstroom aansluiting bij veel projecten die we doen
- HVO100 voor landmaterieel – vanaf volgend jaar
- HVO voor schepen wordt nog uitgezocht. Bijmengen van rode gasolie met HVO is wat lastig, omdat het niet altijd voorradig is op bunkerstations. Maar de motoren kunnen het wel aan. Bij normale gasolie komt er al biodiesel bij maar is 1<sup>e</sup> generatie (FAME) en minder zuiver. Bij HVO heb je dat probleem niet
- We mogen vanaf oktober weer gaan terugleveren met zonnepanelen (2 locaties in Werkendam), wel met maximum (35 en 40 kW). Hiermee wordt de terugverdiendtijd van de zonnepanelen weer stukken beter.  
Marc vraagt naar de prijs van HVO. Stijgt deze net zo hard als die van Diesel. Ja: HVO prijs stijgt flink mee, ook omdat er meer vraag is en schaarste aan grondstoffen. Jammer dat het niet gunstiger uitkomt. Keten – gebruikte zonnebloemolie. Prijs afgewerkte frituurolie stijgt ook.

## 3. Jan-Pieter van der Stelt Straaltechniek

- Nieuwbouw is opgeleverd. Maar er nu achter gekomen dat het bij nieuwbouw onmogelijk is om op tijd je elektra-aansluiting rond te krijgen Duurt nu maar liefst 44 weken(!), terwijl de wettelijke termijn 18 weken is. Helaas moet je bij de aanvraag klikken op 'akkoord gaan' met de leveringsvoorwaarden en dan sta je juridisch nergens meer.
- Elektrische vorkheftrucks
- Alles bij onze nieuwbouw is energieneutraal, o.a. vloerverwarming met warmtepomp, met uitzondering van de spuitcabines want die hebben grote piken in de warmtevraag in korte periodes. Dit kan echt niet zonder gas (water is te traag)..
- Er komen ook zonnepanelen op, maar mag ook niet terugleveren want Altena is vol. De kans op terugleveren is ook klein, want de energievraag is flink groter dan ze kunnen opleveren.

## 4. Peter van der Leeden, gemeente Altena

- Er is een nieuw energiecontract – groene stroom en klimaatgecompenseerd gas.
- Vastgoed wordt verduurzaamd, daarvoor stellen we een routekaart 'verduurzaming maatschappelijk vastgoed' op. College kan daarbij voorkeursscenario aangeven.
- Quickscan voor het gemeentehuis, Idee: overkappen parkeerplekken met zonnepanelen. Pieken eventueel opslaan in een batterij.
- Verbouwing gemeentewerf Giessen. Mooi project met zonnepanelen, isolatie, natuurinclusief en biodivers, klimaatadaptief.
- Wagenpark – plan was om snel te groeien van 5 naar 22 personenauto's elektrisch, maar hiervoor is helaas een nieuwe aanbesteding nodig
- LED buitenverlichting: vorige keer zaten we op circa 70%, nu is al bijna 80% 'ver-LED'. Dit gaat gestaag door.
- Beleid voor bedrijven: zonnekader.  
Pilot: Kleine windmolens bij agrarische bedrijven. Bedoeling om dat later uit te breiden naar bedrijventerreinen
- Er is een Laad-visie: we gaan proactief laadpalen plaatsen
- Nieuwe brandweerkazernes worden duurzame gebouwen

Wethouder: Aanvulling: Bij de nieuwbouw van de gemeentewerf hebben we kunnen werken met allemaal lokale leveranciers: aannemers, architect etc. Minder reiskilometers, kennisontwikkeling in de regio en investeringen blijven in Altena.

## 5. Nico Wolsheimer, Verheij Integrale groenzorg

- Net nieuw bij Verheij en nog geen goed zicht op alle verbeteringen. Wel gemeld dat er flink geïnvesteerd wordt in elektrificatie van materieel

## 6. Rik Cornet en Tom Stupers, Van den Bergh & Co

- Onze grondstoffen worden stap voor stap vervangen voor duurzame (milieu en mensvriendelijkere) grondstoffen. Bijv. van synthetische naar plantaardige oliën
- Hierdoor moeten we wel kijken naar opschalen productie (tbv efficiëntie). Want de plantaardige grondstoffen moeten verwarmd worden voor 'mengen'.
- Strategiebepaling verduurzaming, o.a. energieverbruik
- 4 extra laadpunten voor elektrische auto's, 3 auto's voor personeel
- Energiescan
- Stijging kosten elektra omdat zonnepanelen eraf moesten worden gehaald van de verzekering.

## 7. Jan Blom, BV Koek

- Gereedschappen zijn heden al plm. 90% accu aangedreven; anderen worden 'opgeijkt' voor batterijen. Soms zijn er meerdere accu's nodig (bijv. bij de betonband-zaag) en dan is het handig als deze standaard formaat zijn.
- 100% LED
- Wens: kantoor + kantine elektrisch verwarmen – lastig want oud, meerdere verdiepingen
- We onderzoeken elektrisch rijden. Maar is lastig – actieradius is nog onvoldoende, zeker ook als je zwaarder materieel achterop hebt. Steeds meer aanbestedingen vragen elektrisch. Voor zwaarder werk heb je nog motormachine nodig.

## 8. Jan Blokland, P. de Visser

- 1<sup>e</sup> elektrische auto besteld.
- Actieradius en kracht nog onvoldoende om te trekken wat nodig is. Maar met 1<sup>e</sup> auto doen we dan de dingen die dat niet nodig hebben.
- Aanschaf nieuwe energiezuinige rupskraan is flink (6 maanden) vertraagd

## 9. Hans De Jong, Ad van der Aa, de Jong Groenbeheer

- 8 en 9 mei audit voor de CO<sub>2</sub>-PL
- Elektrisch gereedschap en bussen komen er steeds meer
- LED verlichting
- Groene stroom, mar onduidelijk hoe de GVO's te tonen aan de auditor.
- Down + up kilometers beperken
- We zijn een fietsplan aan het ontwikkelen om woon-werkverkeer te beperken: mensen die binnen 15 km wonen kunnen bijv. fiets van bedrijf gebruiken
- Zonnepanelen zijn nog probleem: pand uit 2009, leverancier verwacht lekkage doordat bevestiging dóór het dak zal moeten. Mogelijk komt er een overkapping achter op het terrein waar deze dan op kunnen. Een windmolen is ook interesse in. Wethouder van Vugt geeft aan dat dit met de huidige windmolen pilot in Altena helaas niet kan, want die is alleen voor agrariërs/agrarisch land.

## 10 Sander de Kraker, Hakkers BV

- 448 zonnepanelen geplaatst op de nieuwe staalconstructiehal. Er was genoeg capaciteit op het net binnen ons bestaand contract. Daarmee zal ongeveer 75% van ons verbruik worden gedekt, maar doordat we nu ook warmtepompen gebruiken voor de nieuwe hal gaat elektra gebruik omhoog.
- Voor kantoor personeel wordt elektrische auto standaard.
- In 2021 nog 5000 liter extra aan HVO getankt, gaat ook mee in verduurzamingsplannen.
- Er zijn plannen voor schepen en droog materieel. Vanuit opdrachtgevers – "Schoon& Emissieloos bouwen" (Min I&W). Is een ingroei-pad (dus in stappen, hoeft niet in 1 keer). Nu moet je minimaal CCR1 motoren hebben. Vrij veel motoren van ons voldoen daar nog niet aan, want nog niet vervangen. Bezig met branchevereniging (?) om te kijken of die eisen nog kunnen worden versoepeld.
- Vorig jaar pilot met hybride zonne-aggregaat – accu in combinatie met zonnepanelen. 2 lassers op een depot. Heel goed bevallen. Was in de winter, dus niet genoeg zon. Alleen bij

flinke vermogens heb je de accu nodig. Verwachting is dat je in de zomer een hele dag zou kunnen werken.

Het is wel lastig om daar de besparing van in beeld te brengen.

MH: Bij festivals wordt vaak een hybride aggregaat toegepast (aggregaat met accu al dan niet met ook zonnepanelen): besparing op diesel loopt op tot wel 60%, met name als deze aggregaat continu draait op een erg laag vermogen en slechts op enkele piekmomenten veel power moet leveren.

## 11 Arnold Den Dekker, A. den Dekker & zn

- Er is een nieuwe CV: lijkt niet veel te schelen
- Nieuwbouw plannen liggen nog bij de gemeente – nog afwachten wat er mogelijk is – besluit moet binnenkort komen
- Kleine windmolens is mogelijk ook voor ons interessant. Marc: kleine windmolens zijn veel minder rendabel dan grote. Check dat goed voordat je eraan begint.

## 12 Maarten Oldenburg, De Vries Werkendam

- Pilot HVO10 bevat goed
- Elektrische auto erbij gekregen. We stimuleren aanschaf elektrisch rijden bij personeel doordat het nu standaardbeleid is geworden.
- Bouw schip elektrische motor met mogelijkheid waterstof
- Onderzoeken hybride accu's voor ketens

## Thema CO<sub>2</sub>-compensatie

### Presentatie Peter Bleeker – Groenbalans

- Zie presentatie

Groenbalans is "partner in duurzaamheid" – alle aspecten duurzaam ondernemen

Peter verteld eerst over hun dienstverlening op gebied van opwek en GvO's.

Werkt mee aan andere: zonneparken in de buurt van windturbines, opslag energie met behulp van containers. Projecten waarbij koppeling lokale opwek en afname wordt gemaakt, zodat het niet over het net hoeft.

Groenbalans kan Groene stroom certificaten (GvO's) voor je inkopen onafhankelijk van de energieleverancier. Dit is een handige oplossing voor bijv. huurlocaties waar je zelf geen invloed op het energiecontract hebt.

Groenbalans handelt ook in Groen gas GVO's. Een groengas installatie produceert gas-GVO's. De certificerende instantie is Vertagas (ipv Certiq). Deze kun je ook gebruiken om je footprint naar beneden te brengen. Groen gas levert een reductie in de footprint van gas van plm 60%.

Vragen nav het eerste deel van de presentatie van Peter:

- Stimular: Als je stroom teruglevert aan het net, verkoop je dan ook je GVO's?  
Ja – hangt ook wel van je contract af. Zijn niet altijd waterdichte afspraken gemaakt
- De Klerk: is er tekort aan GVO's?  
Nee - dat hebben we nog niet meegemaakt
- ZLTO: GVO's gaan nu op jaarbasis, zou dat in de toekomst ook op uurbasis kunnen gaan?  
Misschien: Er loopt nu een pilotproject met Certiq waarbij wordt gekeken hoe er een betere afstemming tussen productie en afname kan worden gemaakt. Dat zou dan zelfs per kwartier gaan. Maar zo ver zijn ze nog niet.  
Implicatie is dan mogelijk dat als je op uur/kwartier-basis gaat werken, het dan ook zou betekenen dat je 's nachts grijze stroom afneemt en dat die je moet boeken...
- De Jong Groen: Ik zie nooit een datum bij de GVO's staan. Hoe zit dat met geldigheid?  
1 jaar -Een GVO is exact 1 jaar na opwek geldig. Dit is te zien in Certiq (voor leveranciers en intermediairs), niet op je certificaat.
- De Haan: Wordt dit ook voor particulieren meegenomen?  
Nee - we werken alleen voor bedrijven
- P de Visser: In CO2PL moet je verplicht GVO's uit Nederland hebben. Kun je er dan wel aan komen?  
Ja - je kunt er wel altijd aan komen, is alleen duurder (€1,25 ten opzichte van €4,50)

Daarna verteld Peter over compensatie:

Compenseren doe je altijd als laatste nadat je bespaard hebt op je uitstoot – alleen voor onvermijdbare uitstoot. Deze besparing is een continu proces – elk jaar gaat je footprint dan omlaag en is er als het goed is ook minder compensatie nodig

1 ton CO<sub>2</sub> = 1 CO<sub>2</sub> recht

Als je rechten koopt, zorg dan dat je altijd 1 van deze 2 keurmerken hebt: Gold Standard of Verified Carbon Standard (VCS). Er zijn verschillende soorten projecten waartussen je kunt kiezen.

Groenbalans heeft daar factsheets voor. Veel bedrijven kiezen voor een project dat in dezelfde sector zit als het bedrijf, of een project dat soortgelijke SDGs nastreeft als het bedrijf zelf.

Tussen projecten zit wel een prijsverschil. Het werkt als volgt:

project wordt ingediend bij GS/VCS. Die checken het plan en de mate van verduurzaming en financiering (mede obv de compensatie). Na de realisatie wordt gecheckt en komen de CO<sub>2</sub>-rechten op de markt. Dan koopt Groenbalans ze. Rechten worden voor een beperkte periode uitgegeven.

Je koopt dus rechten van "gerealiseerde vermeden uitstoot" en bij de berekening wordt rekening gehouden met het risico. Bij bos is er bijv. kans op brand (moet min 50 jaar staan) – dus GB koopt die minder

Tarieven zijn op dit moment rond de € 7,50 tot € 12,50 per CO<sub>2</sub>-recht (1 ton compensatie)

Een snelle kostenvergelijking leert dat:

Groene stroom kost plm. €8 per ton CO<sub>2</sub>-reductie;

Groen gas: € 200/ton CO<sub>2</sub>

HVO: €60 /ton CO<sub>2</sub> (bij 0,17ct liter)

## Carbon Farming

### Presentatie Simone Langhorst en Luuk van Wezel ZLTO

- Zie presentatie

CarbonFarming = aanpassing van werkwijzen van boeren, zodat koolstof voor langere tijd in de bodem wordt vastgelegd.

Door bepaalde maatregelen toe te passen kunnen boeren dit bereiken, denk aan:

- bodemgerichte maatregelen en
- ecologische + landschappelijke maatregelen

Per maatregel is door de Universiteit van Wageningen berekend hoeveel CO<sub>2</sub> dat vastlegt.

ZLTO begeleidt boeren bij het maken van individuele koolstofvastleggingsplannen en bemiddelt tussen boeren en bedrijven om het Programma GO<sub>2</sub>positive van de grond te krijgen.

Achterliggende gedachte is om een reële beloning voor de boer te realiseren obv inspanning en resultaat.

Voorbeeld bestaand project: DKG keukens, hebben het ook gebruikt voor PR.

Vragen:

- Verheij Integrale groenzorg: Hoe ga je verbeterde grond gebruiken? (stoot je de CO<sub>2</sub>-dan niet meteen weer uit)  
Nee: het is een lange termijn andere grondbewerking, andere manier van werken, strategie.
- Moet hij dan ook andere gewassen gebruiken? Is dat wel rendabel.  
Nee: meestal niet. Het gaat ook niet om de meststoffen zoals stikstof, maar om de koolstof. Die wordt niet door planten opgenomen uit de bodem.
- De Jong: Ga je niet bij klepelen juist meer uitstoten?  
Nee, dat is minder
- Bloemenranden worden afgemaaid, niet dat de zaden worden uitgezaaid, is dat niet zonde?  
Het wordt gemeten: wat zit er aan stikstof id grond
- PdH: lopen er nu projecten?  
Ja er is vraag
- Is kleigrond daar wel geschikt voor?  
Ja: Vraagt wel investering in ander soort machines
- Verheij Infra: is dit ook geschikt voor de COPL?  
Nee: De CO<sub>2</sub>-PL accepteert geen compensatie. Je kunt er wel mee bijdragen aan lokale/regionale duurzame projecten
- Stimular: Het gaat om bodemverbetering, maar boeren zijn toch altijd al gemotiveerd om de bodem te verbeteren?  
Ja: maar CO<sub>2</sub>-vastleggingsmaatregelen betekent vaak minder opbrengsten en hogere kosten, bijv. omdat stro niet wordt verkocht maar op land blijft liggen

- Mag het wel meetellen als officieel compensatieproject?  
Ja: al kan het nog niet helemaal worden doorgerekend (geen Gold Standard). Daarom is het ook pilot. Het gaat om de additionaliteit. Niet wat doet de boer nu al maar wat doet hij/zij extra.
- De Klerk: heeft een dergelijk project alleen ondersteuning nodig bij de aanloopfase of is het een continue bijdrage?  
Het is in eerste instantie voor 5 jaar, de omschakeling. Omschakeling kost geld – andere machines etc.

#### Pilot-voorstel Gemeente Altena

- Lokaal project, lokale boeren
- Meefinancieren en je naam erachter te kunnen zetten
- 15.000 projectkosten per jaar per project (dus bij 10 deelnemende bedrijven 1.500 p bedrijf)
- 100 ton CO2 vastlegging per jaar

Stimular zal tegelijk met de notulen peilen of er interesse is in de groep om het project te ondersteunen.

Ter afsluiting bedankt Marc de sprekers.

Normaal praten we veel over besparingen en zelf groen opwekken. Het was interessant om nu ook een keer over compensatie te spreken. Voor veel bedrijven voorlopig nog een onmisbare schakel richting klimaatneutraal ondernemen.

Nabranders:

Sinds gisteren staat er een interessant aanbod online op [www.Afvalgoedgeregeld.nl](http://www.Afvalgoedgeregeld.nl).

Wie kan er kunststof afval en of verpakkingen/drankpakken? P/D-afval (niet metalen) of glasafval gaan scheiden? Is dat meer dan 240l per week, dan wordt het gratis afgehaald als je je aanmeld voor het aanbod.

Nb. De criteria zijn inmiddels duidelijker omschreven. Het gaat om afval dat lijkt op consumentenafval (dus niet om procesafval), maar wel om kantine en kantoorafval (drankpakjes, bekertjes, verpakkingen van voeding etc).

Meld je aan op de website.



#### **Volgende bijeenkomst**

Donderdag 23-30juni of 7 juli? (Marc stuurt Datumrikker)